

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Сидоренко Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії держави і права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: Sydorenko1200@gmail.com
ORCID 0000-0003-0485-6431

doi: 10.21564/2414–990x.139.115441
УДК 340.15(477):005.44

РОЗВИТОК УНІТАРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ЯК ОДНА З УМОВ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто питання оптимізації державного устрою в сучасній Україні в умовах реформування правової системи відповідно до європейських стандартів. Аргументовано висновок, що на сучасному етапі державотворення оптимальною є унітарна форма державного устрою, однак необхідними є практичні дії у напрямі децентралізації державної влади для будівництва цивілізованої держави.

Ключові слова: правова система; унітарна держава; федерація; децентралізація.

Сидоренко О. А., кандидат юридических наук, асистент кафедри теорії государства и права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков. e-mail: Sydorenko1200@gmail.com ; ORCID 0000-0003-0485-6431

Развитие унитарных отношений в Украине как одно из условий формирования современной правовой системы

Рассматривается вопрос оптимизации государственного устройства в современной Украине в условиях реформирования правовой системы в соответствии с европейскими стандартами. Аргументируется вывод, что на современном этапе государственного строительства оптимальной является унитарная форма государственного устройства, однако необходимы практические

действия в направлении децентрализации государственной власти для создания цивилизованного государства.

Ключевые слова: правовая система; унитарное государство; федерация; децентрализация.

Постановка проблеми. Значний вплив на розвиток сучасної правової системи України спричиняє інтеграція в її структуру загальноєвропейських світовою спільнотою правових норм і принципів. Незалежна Україна успадкувала від УРСР унітарну форму державного устрою, яка була закріплена в Конституції 1996 р. Унітаризм є однією з двох форм державного устрою, елементом, який відображає спосіб адміністративно-територіальної організації держави, поділ її на складові й розподіл влади між цими частинами та між самою державою. Унітарна форма державного устрою є найбільш поширеною в світі. Нині 170 державам (серед 220) притаманна унітарна форма територіально-політичної організації. Це моноетнічна держава (у якій не все населення, але переважна більшість – титульний етнос), якій властива гомогенна етнолінгвістична, культурна, правова структура. Типовими унітарними державами в Європі є Угорщина, Польща, Швеція. Унітарна держава може бути відносно більш централізованою (Польща) та істотно децентралізованою (Швеція).

В історичній ретроспективі унітаризм – прогресивне явище. Він прийшов на зміну феодальній роздробленості, був викликаний процесом зародження і розвитку капіталістичних відносин, формуванням єдиного ринку. Унітарний спосіб організації державної влади не пов'язаний з національними чи іншими відмінностями в структурі населення. Така багатоманітність і різновид унітарної форми територіального державного устрою зумовлює необхідність структуризації наукових знань про них.

У контексті тенденцій, які нині спостерігаються в багатьох державах, у тому числі й в Україні, дослідження проблеми державного устрою залишається особливо актуальним.

Одначе останнім часом має місце полеміка в політичних і наукових колах про те, яка з двох наявних форм устрою – унітаризм чи федералізм – є більш прийнятною для нашої держави. Зважаючи на це, розглянемо сутність, юридичну природу й особливості вказаних форм територіального устрою. **Метою** статті є аналіз характерних ознак децентралізованої унітарної форми територіального устрою держави та можливостей зміни форми державного устрою в умовах формування сучасної правової системи в Україні. Згідно з ч. 2 ст. 2 Конституції Україна є унітарною [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема унітарної форми державного устрою не раз була предметом наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних учених. Загальнотеоретичні дослідження В. М. Баглая (V.M. Bahlai), В. В. Кравченка (V.V. Kravchenko), А. М. Колодія (A.M. Kolodii), Ю. І. Лейбо (Yu.I. Leibo), В. Ф. Погорілка (V.F. Pohorilko), В. Л. Федоренко (V.L. Fedorenko), О. Ф. Фрицького (O.F. Frytskyi), В. М. Шаповала (V.M. Shapoval) та інших учених мають велике наукове значення. Але й досі у наукових колах немає

одностайності стосовно проблеми форми державного устрою, а також єдиних критеріїв класифікації як унітарних, так і федеративних держав, що не допомагає розумінню їх суті.

Виклад основного матеріалу. Унітарні держави можуть бути республіками (Польща, Італія, Португалія, Франція та ін.), монархіями (Швеція, Велика Британія, Нідерланди та ін.), однонаціональними (наприклад, в Океанії) та багатонаціональними (переважна більшість держав).

Як правило, унітарна форма визначається в конституції, однак чимало з них не закріплюють унітарної форми державного устрою (наприклад, Конституція Великої Британії). У таких країнах унітаризм не можна розглядати як конституційний принцип.

Аналізуючи проблему унітарної держави в історичному аспекті, потрібно виходити з того, що унітаризм замінив партикуляризм і феодалну роздробленість, відіграв свою прогресивну роль. Він не залежав від національно-етнічної чи расової структури населення, а був затребуваний єдиним режимом, відносною простотою у здійсненні державної влади. Нині існує не так уже й багато держав, котрі, виникнувши як унітарні, потім змінили форму устрою на федеративну. Наприклад, Російська імперія залишалася унітарною державою попри те, що до її складу входили автономні утворення з різним статусом: Велике князівство Фінляндське, Хівинське ханство, Польське царство. Унітарною державою продовжувала залишатися і РРФСР, хоча офіційно вона була проголошена федерацією. Такий же характер носив і СРСР. Як зауважує В. І. Савін (V.I. Savin), аналіз конституційних актів радянського періоду вказує, що об'єднуючи юридично суверенні союзні республіки, Радянський Союз проводив квазіфедеративну політику, яка фактично обернулася тим, що федеративна за способом конструкції території держава виявилася унітарною за способом організації влади [2, с. 21].

Унітарну державу характеризує ціла низка важливих ознак. Серед них найістотнішими є: єдина система централізованої державної влади, юрисдикція якої поширюється на всю територію держави; єдине громадянство, єдина конституція, законодавство, єдина судова система, армія; обов'язкова для всіх адміністративно-територіальних одиниць загальна податкова та кредитна політика; здійснення зовнішніх зносин центральними органами, які офіційно представляють державу на міжнародній арені; значна самостійність органів місцевого самоврядування; можливість різних форм автономії в унітарній державі, на території якої проживають невеликі за чисельністю національності; власна грошова одиниця, державні символи, столиця й інші атрибути державності.

Підкреслимо, що унітарна форма державного устрою виникла одночасно з державою. Унітарними були Римська імперія, імператорські Японія та Китай, середньовічні європейські монархії. І лише в період розвитку капіталізму в зв'язку з появою багатьох прогресивних ідей з'явилися федерації, а також конфедеративні міждержавні союзи.

Існування та розвиток унітарної держави тісно пов'язані з функціонуванням центральних і місцевих органів влади. Функціональна діяльність цих органів безпосередньо стосується життя суспільства й держави. Тому доволі складно знайти критерій для класифікації унітарних держав. Необхідність такого пошуку дуже важлива в зв'язку з необхідністю вивчення багатоманітності унітарних держав, розкриттям змістовного наповнення того чи іншого виду унітарної держави. Все це дає можливість дослідити позитивні і негативні аспекти існування унітарної держави та, власне, зрозуміти шляхи найефективнішого функціонування унітарної держави взагалі та України зокрема, особливо з огляду на складні виклики, які висунули перед державою й суспільством сучасні реалії.

У науці спостерігаємо різні точки зору щодо таких критеріїв. Так, частина вчених стверджує: залежно від характеру державних утворень унітарні держави поділяються на централізовані (де адміністративно-територіальні одиниці мають рівний статус) і децентралізовані (адміністративно-територіальні одиниці мають у частині самоврядування певні переваги, зафіксовані конституціями) [3, с. 133–134].

О. В. Петришин (O.V. Petryshyn), І. В. Процюк (I.V. Protsiuk) залежно від розподілу повноважень між центральними та місцевими органами влади, а також між державною владою та місцевим самоврядуванням виділяють централізовані, відносно децентралізовані та децентралізовані унітарні держави [4, с. 72]. Їх позицію підтримує О. В. Фрицький (O.V. Frytskyi). Він вважає, що централізовані не мають місцевої автономії, а функції влади на місцях здійснюють чиновники. У відносно децентралізованих унітарних державах поряд із чиновниками, призначеними центром, діють обрані відповідною територіальною громадою муніципальні органи. У децентралізованих унітарних державах існує конституційний розподіл повноважень між центральною владою й територіальними одиницями, місцеве самоврядування здійснюють виборні органи місцевих адміністративних одиниць, оскільки тут немає чиновників, призначених урядом [5, с. 455].

Відомі й інші позиції вчених стосовно класифікації унітарних держав. Зокрема, В. Ф. Мелашко (V.F. Melashko) та В. В. Молдован (V.V. Moldovan) переконані, що унітарні держави різняться рівнем централізації, яка виступає в двох формах: бюрократичній та демократичній [6, с. 259]. Як зазначає Л. С. Гамбург (L.S. Hamburgh), за своєю територіальною організацією унітарні держави можуть бути простими та складними; мати дво-, три-, чотириланковий адміністративно-територіальний поділ або взагалі не мати його; бути централізованими або децентралізованими тощо [7, с. 6].

Найбільш вдалою, на нашу думку, є класифікація унітарних держав на централізовані, відносно децентралізовані й децентралізовані. Вважаємо, теоретичні висновки щодо класифікації унітарних держав мають ґрунтуватися не лише на доктринальних постулатах, які вже домінують в юриспруденції, а й на досягненнях у державному будівництві. Хочемо підтримати В. В. Міщука

(V.V. Mishchuk), котрий доводить, що саме такий підхід допомагає здійсненню наукового пошуку в контексті нерозривного взаємозв'язку теорії та практики [8, с. 49].

Справді, процес дослідження різних видів унітарних держав повинен ґрунтуватися на чіткій методологічній основі, що дає змогу аналізувати правовідносини як у частині взаємозв'язку державних і місцевих органів влади, так і виду їх залежності одне від одного. Все це допомагає визначити основні тенденції, притаманні наразі державному будівництву.

Аналіз наукових праць учених, котрі займалися проблемами унітаризму, та відповідного законодавства дають підстави вважати, що в основу класифікації унітарних держав необхідно покласти централізацію державного управління.

Перед тим, як перейти до характеристики України як унітарної держави, спробуємо проаналізувати особливості централізованих унітарних держав. Зокрема, такі: відсутність автономних утворень; імовірна відсутність органів місцевого самоврядування, або ж управління на місцях здійснюють призначені центральною владою чиновники; більшість держав-республік мають президентську або президентсько-парламентську форму правління; органи місцевого самоврядування, як правило, утворюються на нижчому рівні самоврядування; центральні органи державної влади здійснюють жорсткий контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування; в країнах, які ще переходять від недемократичних політичних режимів до демократичної форми правління, як правило, існує високий ступінь централізації державного управління.

Централізовані не мають місцевої автономії, а функції влади на місцях здійснюють чиновники. У відносно децентралізованих унітарних державах поряд із чиновниками, призначеними центром, діють обрані відповідною територіальною громадою муніципальні органи. У децентралізованих унітарних державах існує конституційний розподіл повноважень між центральною владою і територіальними одиницями, місцеве самоврядування здійснюють виборні органи місцевих адміністративних одиниць, оскільки тут немає чиновників, призначених урядом [9, с. 262–269].

Ознаками децентралізованих унітарних держав можна вважати: наявність автономних утворень, відносну самостійність у нормотворчості й інших сферах діяльності; органи місцевого самоврядування входять у систему публічного управління; органи місцевого самоврядування утворюються й діють у всіх адміністративно-територіальних одиницях; органи місцевого самоврядування наділені високим ступенем самостійності та незалежності від державних органів; виборні органи місцевого самоврядування перебувають під непрямым контролем центральних державних органів.

В. Литвин (V. Lytvyn) переконаний, що «... проблему децентралізації наші урядовці розуміють спрощено, розраховуючи обмежитися певною деконцентрацією влади й ресурсів. Тим часом проблема розмежування понять не така вже й проста; у світовій практиці відмінності між ними уявляються принциповими» [10, с. 5].

Якщо політична децентралізація передбачає розподіл влади між центральним урядом та місцевими органами влади з неієрархічним підпорядкуванням останніх центру, високий ступінь фінансової автономії та виборність вищих службовців місцевого рівня, то адміністративна децентралізація – розподіл влади між центральним урядом та місцевими органами влади в ієрархічному порядку, коли останні діють у межах, які визначає центр, вони не є повністю залежними і отримують часткову фінансову і структурну автономію. У деяких державах децентралізація доповнюється й деконцентрацією влади, змістом якої є передача повноважень призначеним із центру органам місцевої адміністрації, поряд із якими будуть функціонувати й органи місцевого самоврядування. Таким чином, відбувається роздрібнення влади одного рівня.

Перехід до децентралізації – це, за висловом американського політолога О. Тоффлера (O. Toffler), «глобальний зсув влади», що звільняє індивіда від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори [11, с. 282]. Демократія передбачає наявність зворотного зв'язку між владою і громадянином, тобто люди мають бути поінформовані про всі дії та рішення влади, а влада – про реальні потреби конкретних громадян, тільки тоді її кроки будуть визначатися інтересами як громадян, так і соціальних груп і вона зможе адекватно реагувати на їх запити.

Революцією Гідності українці підтвердили, що вони європейці, що сповідують ті ж самі цінності демократії, народовладдя, що й громадяни європейських країн з гідним сучасної людини рівнем життя. Ще 2014 р. було ухвалено базові нормативні документи, окреслено певне бачення реформи територіально-адміністративного устрою та місцевого самоврядування, що й створило передумови для реальних кроків децентралізації.

Відносно децентралізовані унітарні держави мають ознаки, які не дозволяють віднести їх до жодної з названих форм: на вищому та середньому рівні адміністративно-територіального поділу управління здійснюється як органами місцевого самоврядування, так і державними чиновниками; органи місцевого самоврядування мають значно менший обсяг повноважень порівняно з відповідними органами в децентралізованих державах; державні органи можуть не тільки призупиняти дію правових актів, прийнятих місцевим самоврядуванням, а й зупиняти їхню дію.

Аналіз видових ознак унітарних держав дозволяє сформулювати два важливі висновки. Перший полягає в тому, що кількість централізованих унітарних держав поступово й постійно зменшується. Нині держав цього типу найменше, вони розташовані переважно в країнах Африки.

Другий висновок полягає в тому, що провести межу між централізованими й децентралізованими унітарними державами виключно на теоретичному рівні доволі важко. І ті, й інші мають ознаки, притаманні відносно децентралізованім унітарним державам. У зв'язку з цим дотримуємося позиції, що відносно децентралізованих унітарних держав найбільше і їх кількість постійно збільшується.

На формування того чи іншого різновиду унітарної держави впливає порядок становлення адміністративно-територіальних одиниць. На доктринальному рівні виокремлюють два основні шляхи їх формування — штучний (неприродний) та історичний (природний). Штучний шлях формування адміністративно-територіальних одиниць полягає в тому, що вони утворюються за допомогою нормативно-правових актів держави, котра, керуючись певними обставинами, здійснює поділ на певні територіальні одиниці. Природний шлях формування адміністративно-територіальних одиниць не випадково називається історичним, оскільки своїм джерелом він має період виникнення й розвитку перших держав. Вважається, що першоосновою створення таких адміністративно-територіальних одиниць виступали невеликі поселення людей, які з часом перетворилися на населені пункти. У таких поселеннях найважливіші питання вирішували найкращі представники громади, що в подальшому призвело до практики утворення й функціонування виборних органів місцевого самоврядування на чолі з головою, бургомістром, мером та ін.

Адміністративно-територіальні одиниці в державі утворюються штучним шляхом, має місце високий рівень централізації державного управління, адже управління місцевими справами здійснюють і чиновники, призначені державою, і виборні органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи. Якщо ж адміністративно-територіальні одиниці утворювалися в процесі історичного розвитку, ступінь централізації державної влади є мінімальною. Це можна пояснити тим, що органи місцевого самоврядування, котрі функціонують у таких територіальних одиницях, наділені значним обсягом повноважень. Водночас у цьому правилі в Україні є низка винятків. Ідеться про міста Київ і Севастополь, де місцеве самоврядування перебуває на неприпустимо низькому рівні, передусім через існування в них міських державних адміністрацій, голів яких призначає Президент України. Утім, сподіваємося, таке явище є тимчасовим.

Як вже зазначалося, Україна за Конституцією є унітарною державою. На її території функціонує єдина система вищих органів державної влади й управління, чия юрисдикція поширюється на всю територію; діє Конституція та законодавство; єдина система судового й конституційного контролю; правосуддя здійснюється в рамках централізованої системи на підставі єдиних норм матеріального та процесуального права; територія держави поділяється на звичайні адміністративно-територіальні одиниці тощо. Можна однозначно стверджувати: наразі в Україні існують усі зовнішні атрибути й інститути демократичної унітарної республіки — дієздатні парламент, уряд, глава держави, багатопартійна система, проводяться референдуми й вибори законодавчого органу, президента, органів місцевого самоврядування та мерів міст, громадянам гарантується свобода слова, свобода масових маніфестацій. Наявні й інші ознаки, притаманні демократичним державам.

У Конституції України містяться спеціальні розділи, присвячені територіальному устрою, а також Автономній Республіці Крим, які розвивають конституційний принцип унітаризму, що є однією з базових цінностей консти-

туційного ладу нашої держави. Територіальний устрій України ґрунтується на таких конституційних принципах: засадах єдності й цілісності державної території; поєднання централізації та децентралізації в здійсненні державної влади; збалансованості й соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

На жаль, протягом двох десятиліть державотворчих процесів у незалежній Україні так і не були подолані негативні перекоси старої державно-управлінської системи, а часто це й не ставилося за мету. Державний бюрократичний апарат користувався власним адміністративним ресурсом заради вирішення вузькокорпоративних проблем, що зрештою стало причиною глибокої економічної, політичної, соціальної, культурної і громадянської кризи в нашій країні. Визначаючи, що основне призначення влади – задоволення публічних (суспільних і колективних) потреб людей через створювані владою органи, установи, підприємства й організації, а головним критерієм ефективності діяльності влади є якість задоволення публічних потреб населення, поділяємо твердження, що існуюча в Україні система влади залишається в цілому неефективною, внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою і відірваною від людей, унаслідок чого вона є гальмом у проведенні соціально-економічних і політичних реформ [12, с. 3]. Саме тому сьогодні гостро постає проблематика пошуку напрямів та ефективних технологій децентралізації влади в Україні. Ураховуючи те, що пострадянський статус нашої держави зумовлює ключове управлінське значення достатньо централізованої державної влади, саме цей суб'єкт національного соціального розвитку має взяти на себе відповідальність за проведення децентралізаційних реформ, завдяки яким уже може сформуватися й розвиватися справжнє громадянське суспільство європейського типу. Основним чинником розвитку громадянського суспільства в нашій державі має стати «нове співвідношення централізації та децентралізації при пріоритетності останньої, а також вдосконалення місцевого самоврядування, яке повинно мати комплексний характер, провадитись одночасно з реорганізацією органів державної влади» [13, с. 19]. Це складне завдання за сучасних умов, адже в Україні держава і громадянське суспільство так і не спромоглися виробити прийнятні форми та механізми партнерської взаємодії, залишаючись нерівноправними конкурентами. Тому саме на подолання надмірної централізації державної влади, що є в сучасній Україні, покладаються значні сподівання.

У своїй дисертації Л. І. Приполова (L.I. Prypolova) вказує, що в Україні завжди існували дискусії щодо можливості федералізації [14, с. 154]. Прихильники унітаризму вважають, що проблеми, які постали перед Україною, значно простіше розв'язати саме в умовах унітарної форми правління. Тим паче, що наша держава не має традицій федеративного устрою; занадто довго вона йшла шляхом об'єднання всіх своїх земель, аби нині встановлювати внутрішні кордони. На їхню думку, федералізація України призведе до дестабілізації політичної ситуації, міжнаціональних конфліктів і, зрештою, до розколу держави. А от

прихильники федеративного устрою звертають увагу на те, що процес федералізації в країнах світу триває. Вони переконують, що жорстка підпорядкованість місцевих органів влади центральним спровокує антиукраїнські настрої в низці регіонів, особливо з огляду на рівень життя населення в сусідніх країнах. Підпорядкованість місцевих органів влади центру, який жертвуватиме інтересами окремих регіонів на користь більшості населення України, не виключає бажання таких регіонів перейти під юрисдикцію інших країн або ж утворити нову державу. По суті, прихильники федералізму в Україні однією з найбільших загроз єдності України вважають тенденцію до жорсткого унітаризму держави. Утім Л. І. Приполова (L.I. Prupolova), як і більшість вітчизняних учених-конституціоналістів та політологів, не бачить необхідності на даному етапі історичного розвитку у федералізації України.

Проте є й інші думки, наприклад, відомі своїми поглядами В. В. Колесніченко (V.V. Kolesnichenko) та Р. О. Бортнік (R.O. Bortnik) вважають, що федералізація України – це прогресивний та об'єктивний процес, який сприятиме зміцненню державної єдності та територіальної цілісності, запобіганню сепаратистським проявам, налагодженню соціокультурних відносин між регіонами [15, с. 5].

Відомий вітчизняний політолог С. Ю. Римаренко (S.Iu. Rymarenko) переконує, що для України однаково неприйнятні як збереження жорсткого унітаризму з характерним для нього диктатом центру, так і швидкі кроки до федералізації. Оптимальним шляхом він вважає поступову децентралізацію держави [16].

На доцільності створення регіоналістської держави, яка поєднувала б у собі всі позитивні ознаки унітарного і федеративного устрою, наголошує Ф. А. Аметка (F.A. Ametka) [17, с. 256]. Основним критерієм побудови такої держави автор вважає наділення областей автономією зі звичайним або спеціальним правовим статусом (політичної автономії) без права виходу з держави.

Нині не можна сказати, який державний устрій є найкращим для нашої держави. Корисним є європейський досвід унітаризму для проведення реформи територіальної організації публічної влади України – держави, яка намагається інтегруватися в Європу. На нашу думку, принцип унітаризму як базова цінність конституційного ладу повинен залишатися незмінним і бути предметом ґрунтовних наукових досліджень.

Україна через безвідповідальні масштабні соціальні експерименти з непередбачуваними та здебільшого негативними наслідками опинилася у вельми складній ситуації. Владні повноваження надто централізовані й сконцентровані в центральних державних органах, а відповідний конституційний принцип про поєднання централізації й децентралізації влади практично не реалізується. Водночас немає впевненості в тому, що зміна територіального устрою з наявного на федеративний дозволить автоматично позбавитися вказаних негативних наслідків. Набагато перспективнішим видається здійснення децентралізації державної влади на користь органів місцевого самоврядування, які, маючи відповідні джерела фінансування, зможуть ефективно розв'язувати актуальні

проблеми громади. 80 відсотків населення нашої держави вважають себе українцями, а тому створювати федерацію за територіальною ознакою нелогічно. Задовольняти культурні потреби багатонаціонального населення України цілком можливо або на місцевому рівні, або шляхом створення культурної автономії за допомогою національно-культурних товариств.

Не варто змінювати (нехай і не досить ефективний) механізм унітаризму заради утворення нового, федеративного, якому в Україні ще доведеться доводити свою ефективність, бо відсутні для цього необхідні передумови. Особливо ускладнюється ситуація у цій сфері у зв'язку з анексією АРК та збройною агресією з боку РФ, спробами реанімації так званої Новоросії та самопроголошенням у 2014 р. ЛНР і ДНР, посиленням сепаратистських тенденцій у інших регіонах України, штучним культивуванням та насадженням федералістських сценаріїв ззовні. Демократія в державі, суверенітет і незалежність забезпечуються не змінами територіального устрою, а стабільним економічним зростанням.

Отже, за висновками більшості експертів, для нашої держави оптимальною формою державного устрою є унітарна децентралізована держава з визнанням та гарантуванням прав територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.

Висновки. Українська державність історично склалась як унітарне утворення, а тому для нашої держави більш природним та історично сформованим є саме унітарний державний устрій, можливо, навіть зі збереженням автономії як утворення, що має вирішувати виключно внутрішні питання, а також істотним розширенням самостійності місцевого самоврядування за рахунок подальшої децентралізації і демократизації у здійсненні державної влади. Треба будувати новітню Україну з сучасною правовою системою, орієнтуючись на передовий досвід, проте не намагаючись копіювати навіть найкращі світові зразки і пам'ятаючи, що на всій державній території, за винятком Автономної Республіки Крим та Севастополя, етнічні українці складають більшість населення.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР. Остання редакція від 30.09.2016. Внесення змін (закон від 02.06.2016 № 1401-VIII/1401 – 19/). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Савин В. И. Диалектика процессов децентрализации и новой централизации Российского федерализма конца XX–начала XXI вв.: Конституционно-правовой опыт развития: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2007. 59 с.
3. Теорія держави і права: Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онищенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
5. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 536 с.
6. Молдован В. В., Мелашенко В. Ф. Конституційне право: опор. конспекти: словник-довідник. Київ: Юмана, 1996. 271 с.
7. Гамбург Л. С. Особливості та проблеми унітаризму України (у зв'язку з політико-правовим статусом Автономної Республіки Крим). *Держава та регіони*. 2011. № 3. С. 5–12.

8. Міщук В. В. Види унітарних держав: проблеми класифікації. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2010. № 3. С. 48–52.
9. Сенюшкіна Т. А. Автономія як механізм захисту прав національних меншин у багатоетнічних суспільствах. *Вісник Української Академії державного управління при Президентові України*. 2002. № 3. С. 262–269.
10. Литвин В. Децентралізація, федералізація, сепаратизм: парадокси політичного дискурсу. *Голос України*. 2014. № 87. С. 4–5.
11. Основи демократії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарчук та ін.; за заг. ред. А. Колодій. Вид. 2-ге, стереотипне. Київ: Вид-во «Ай Бі», 2004. 668 с.
12. Деркач М. І. Становлення парадигми фіскальної децентралізації державного управління у контексті забезпечення сталого розвитку України: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Дніпропетровськ, 2011. 32 с.
13. Рябченко О. П. Державне управління економікою України (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2000. 36 с.
14. Приполова Л. І. Територіальний устрій України та європейських унітарних держав: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 218 с.
15. Колесніченко В., Бортнік Р. Федеративна Україна: безальтернативна альтернатива розвитку Української держави. *Голос України*. 2009. № 194(4694). С. 4–5.
16. Римаренко С. Федералізм, регіоналізм, децентралізація. *Агора. Революція відбулася: що далі*. Вип. 13. 2014. URL: <http://www.kennan.kiev.ua/Library/Agora/Agora04.pdf>.
17. Аметка Ф. А. Сучасні тенденції трансформації форм державного устрою. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Харків, 2004. Вип. 25. С. 252–257.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254 k/96-VR. Ostannia redaktsiia vid 30.09.2016. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 141.
2. Savin, V.I. (2007). Dialektika protsessov detsentralizatsii i novoy tsentralizatsii Rossiyskogo federalizma kontsa XX–nachala XXI vv.: Konstitutsionno-pravovoy opyt razvitiya. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Rostov-na-Donu [in Russian].
3. Zaichuk, O.V., Onyshchenko, N.M. (Eds.). (2006). *Teoriia derzhavy i prava: Akademichnyi kurs*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Petryshyn, O.V. (Ed.). (2014). *Teoriia derzhavy i prava*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
5. Frytskyi, O.F. (2003). *Konstytutsiine pravo Ukrainy*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Moldovan, V.V., Melashchenko, V.F. (1996). *Konstytutsiine pravo*. Kyiv: Yumana [in Ukrainian].
7. Hamburh, L.S. (2011). Osoblyvosti ta problemy unitaryzmu Ukrainy (u zv'язku z polityko-pravovym statusom Avtonomnoi Respubliky Krym). *Derzhava ta rehiony*, 3, 5–12 [in Ukrainian].
8. Mishchuk, V.V. (2010). Vydny unitarnykh derzhav: problemy klasyfikatsii. *Chasopys Kyiv. un-tu prava*, 3, 48–52 [in Ukrainian].
9. Seniushkina, T.A. (2002). Avtonomiia yak mekhanizm zakhystu prav natsionalnykh menshyn u bahatoetnichnykh suspilstvakh. *Visnyk Ukrainської Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, 3, 262–269 [in Ukrainian].
10. Lytvyn, V. (2014). Detsentralizatsiia, federalizatsiia, separatyzm: paradoksy politychnoho dyskursu. *Holos Ukrainy*, 87, 4–5 [in Ukrainian].
11. Bessonova, M., Biriukov, O., Bondarchuk, S. et al. (2004). *Osnovy demokratii*. A. Kolodii (Ed.). Kyiv: Vyd-vo «Ai Bi» [in Ukrainian].
12. Derkach, M.I. (2011). Stanovlennia paradyhmy fiskalnoi detsentralizatsii derzhavnoho tupravlinnia u konteksti zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
13. Riabchenko, O.P. (2000). Derzhavne upravlinnia ekonomikoju Ukrainy (administratyvno-pravovyi aspekt). *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

14. Prypolova, L.I. (2011). Terytorialnyi ustrii Ukrainy ta yevropeiskykh unitarnykh derzhav: porivnialno-pravovyi analiz. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Kolesnichenko, V., Bortnik, R. (2009). Federatyvna Ukraina: bezalternatyvna alternatyva rozvytku Ukrainiskoi derzhavy. *Holos Ukrainy*, 194(4694), 4–5 [in Ukrainian].

16. Rymarenko, S. (2014). Federalizm, rehionalizm, detsentralizatsiia. *Ahora. Revoliutsiia vidbulasia: shcho dali*. Issue 13. URL: <http://www.kennan.kiev.ua/Library/Agora/Agora04.pdf>.

17. Ametka, F.A. (2004). Suchasni tendentsii transformatsii form derzhavnoho ustroiu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vnurishnikh sprav*, 25, 252–257 [in Ukrainian].

Sydorenko O. O., PhD in Law, The Department of Theory of State and Law, Assistant, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: Sydorenko1200@gmail.com ; ORCID 0000-0003-0485-6431

The development of unitary relations in Ukraine as one of the conditions for the formation of a modern legal system

The article considers the issue of optimization of the state structure in modern Ukraine on the way of reforming the legal system in accordance with European standards. It is concluded that at the present stage of state building the unitary form of the state structure is optimal. At the same time, practical actions are needed in the direction of decentralization of state power to create a civilized state. The great influence on the development of the modern legal system of Ukraine is due to the integration of the legal norms and principles generally recognized by the world community into its structure. Today, there are not so many states, which, having emerged as unitary, then changed the form of government into federal. The process of studying various types of unitary states should be based on a clear methodological basis. Ukrainians have confirmed that they are Europeans who profess the same values of democracy and citizens of European countries that have a decent standard of living for people. Democracy in the state, sovereignty and independence are provided not by changes in the territorial structure, but, in particular, by stable economic growth. Over the past decades, there have been processes of transformation of federal states into unitary ones, without making any changes to the constitution. According to studies by most experts, for our country the optimal form of government is the unitary decentralized state. The author defends the preservation of the unitary character of the Ukrainian state at a certain decentralization of power, development of the institution of local government and improves the structure of Parliament. We must build the newest Ukraine with a modern legal system, focusing on best practices, but not trying to copy even the best world examples.

Keywords: legal system; unitary state; federation; decentralization.

Надійшла до редакції 15.11.2017 р.